

SLOVENSKÁ ASOCIÁCIA KNIŽNÍC
BULLETIN

Ročník 2

Číslo 2

BRATISLAVA 1994

SLOVENSKÁ ASOCIÁCIA KNIŽNÍC
Bulletin

Ročník 2, 1994

Číslo 2

O B S A H

Strana

PhDr. Marcela Horváthová: O spolupatričnosti..... 3

ČLÁNKY - ŠTÚDIE

PhDr. Dagmar Vrablicová – Prof. Dr. Jozef Vida, CSc.:
Školské knižnice ako súčasť výchovnovzdeláva-
cieho procesu na základnej škole..... 5
PhDr. Emil Vontorčík: Americké knižnice..... 15

INFORMÁCIE

/go/: O čom rokovala správna rada SAK..... 38
/go/: Valné zhromaždenie SAK..... 39
Uznesenie z Valného zhromaždenia SAK..... 41
Dr. Miloš Kovačka, CSc.: O činnosti odbornej skupiny
SAK pre bibliografiu a katalogizáciu..... 42
PhDr. Anna Javorčíková: ŠKIŠ – 40 ročná jubilantka.. 44
L. Č.: Predstavujeme Informačné a dokumentačné
stredisko o Rade Európy..... 46
/MH/: Viete, že..... 47

PROFILY

V. Achbergerová: Životné jubileum riaditeľky Štátnej
vedeckej knižnice v Košiciach Mgr. Evy Kundrá-
tovej..... 50

O spolupatričnosti.

... tak ako dopadol u vás rozpočet? Už viete koľko ste dostali na nákup literatúry? Vyšlo vám v rozpočte na mzdy pre všetkých?

Toto boli najčastejšie otázky, ktoré sme si kládli od začiatku nového kalendárneho roku pri stretnutiach s kolegami z iných knižníc. Odpoveď bola najčastejšie záporná. Nikto z nás na začiatku roku nevedel, aký bude mať rozpočet na rok 1994. Vedeli sme len to, že to určite bude horšie ako vlani. Teraz, v poslednej dekáde februára dostáva aj rozpočet jasnejšie, ale o to hrozivejšie kontúry. Aspoň u nás v SAV je to tak. Metodika tvorby rozpočtu je jednoznačná a neúprosná: desaťpercentné krátenie vlaňajšieho rozpočtu v položke "mzdy", aj v položke "vecné neinvestičné výdavky".

Premietnutie tejto metodiky do tvorby rozpočtu Ústrednej knižnice SAV znamená, že si asi všetci tridsiati pracovníci budeme musieť vziať cca 2 týždne neplateného voľna, že pri nákupe literatúry sotva budeme môcť zabezpečiť kontinuitu všetkých titulov zahraničných periodík a databáz na CD-ROM a nie je také isté, či si budeme môcť dovoliť nejakú tú bežnú údržbu alebo opravu písacích strojov a kopírovacích prístrojov. Budeme radi, ak nám financie vyčlenené na prevádzku umožnia platiť faktúry Energetickým závodom. Neviem, ako dopadli rozpočty v iných knižniciach na Slovensku, ale vzhľadom na celkovú ekonomickú situáciu v našom štáte predpokladám, že to asi nebude nikde veľmi ružové.

Úplne preto súhlasím so slovami kolegyně Ing. Dany Petrášovej v čísle 4 Bulletinu SAK z minulého roku o spolupráci a spolupatričnosti knižníc na Slovensku. Veď čo iné, ak nie nedostatok finančných prostriedkov by nás všetkých malo prinútiť navzájom čo najužšie spolupracovať. Už ťažšie je, podľa môjho názoru a osobných skúseností, sa dovoľávať v takejto situácii od jednotlivých knižníc spolupatričnosti. Viete, doslova tu platí, že "sýty hladnému neverí" (alebo len sýtejší?) a hladný hladnému ťažko môže pomôcť.

Pocit spolupatričnosti mi však do istej miery saturuje práve Slovenská asociácia knižníc. Pred jej vznikom sa mi situácia javila oveľa beznádejnejšia. Ešte pred dvoma rokmi som mala pocit, že

Ústredná knižnica SAV je akýsi ostrov, každým opustený, ponechaný sám na seba. Z nedostatku pocitu spolupatričnosti som bola ako novopečená riaditeľka tejto knižnice úplne zúfalá. Spolupatričnosti som sa nemohla dovoliavať u vedeckých pracovníkov SAV. Tí sa obávali o vlastnú existenciu. Ústredná knižnica je pre väčšinu z nich (žiaľ) len jedno zo spoločných pracovísk SAV, ktoré napodiv stále potrebuje väčší balík financií na kúpu literatúry. (Čo by nie, veď literatúra je stále drahšia).

Aj kolegovia, riaditelia iných knižníc mali vlastné, špecifické existenčné starosti. Každý bojoval sám za seba, nepovedala by som, že sa hrali na vlastnom piesočku. Jednoducho im na konkrétne prejavy spolupatričnosti voči knižnici, ktorá sa ocitla v existenčných ťažkostiach, neostávalo síl, ani času.

V roku 1992 sa zrodila, podľa môjho názoru, veľmi šťastná myšlienka – založiť na Slovensku asociáciu knižníc. Vznikla s cieľom zaplniť medzeru, ktorú v žiadnom prípade nemohol vyplniť Spolok knihovníkov, založený na úplne inej báze. Vznikla preto, lebo knižniciam na Slovensku chýbala organizácia založená na profesionálnej spolupatričnosti, na dobrovoľnej koordinácii a vzájomnej neformálnej podpore. Aktivity, ktoré vyvíja Slovenská asociácia knižníc vo mne prehlbujú pocit spolupatričnosti s inými knižnicami na Slovensku. Pred založením SAK boli skutočne knižnice na Slovensku v mnohých ohľadoch ponechané samé na seba. Od založenia Asociácie sa už spoločnými silami bojovalo za povinné výtlačky, za zrušenie platieb DPH, za zjednodušenie colného konania... Spoločne sa pripomienkoval návrh nového zákona O knižničných činnostiach, spolu sme sa zamýšľali nad mnohými ťažkosťami knižníc na Slovensku a spolu hľadáme a budeme hľadať riešenie...

“Spolu” – polovica slova “spolupatričnosť” mi dáva pocit, že nie som až taký osamelý bežec. Viem, že je tu spoločenstvo mne profesionálne blízkych ľudí, ktoré už v priebehu necelého roka svojho trvania dokázalo opodstatnenosť svojho vzniku.

PhDr. Marcela Horváthová

ČLÁNKY – ŠTÚDIE

Školská knižnica ako súčasť výchovnovzdelávacieho procesu na základnej škole

PhDr. Dagmar Vrablicová,

**nám. riaditeľ a ÚIPŠMT pre Slovenskú pedagogickú knižnicu,
Bratislava**

Prof. Dr. Jozef Vida, CSc.,

vedecký pracovník

1. ÚVOD

Je všeobecne známe, že školské knižnice patria k najpočetnejším, ale zároveň aj najhoršie materiálne a personálne vybaveným knižniciam na Slovensku. Tento stav pretrváva roky a napriek partiálnym snahám o zlepšenie, stagnácia knižníc na základných a stredných školách “napreduje”. Pre lepšie pochopenie súčasných aktivít pracovníkov Slovenskej pedagogickej knižnice v Bratislave (ďalej len SPK) o koncepčné riešenie funkčného začlenenia školských knižníc do kontextu výchovnovzdelávacej pôsobnosti školy, je potrebné vrátiť sa do minulosti a pripomenúť si stručne vývojové etapy SPK vo vzťahu ku školským knižniciam.

Slovenská pedagogická knižnica vznikla na báze Štátneho pedagogického ústavu, v roku 1956 sa osamostatnila a už v prvom Organizačnom štatúte z tohto roku bola zakotvená starostlivosť SPK o školské a pedagogické knižnice na celom Slovensku. Neskôr, v roku 1963, v súlade s novým štatútom bolo vytvorené metodické oddelenie, ako útvar poverený metodickým usmerňovaním knižníc na jednotlivých typoch základných a stredných škôl. Je pochopiteľné, že vzhľadom na počet školských (podľa štatistik ich bolo v roku

1960 viac ako 4 tisíce) a ich neutešený stav nebolo možné riešiť problémy komplexne. Úsilie pracovníkov SPK sa v tomto období zameriavalo na odbornú pomoc konkrétnym knižniciam, začali vydávať metodický zošit Školské knižnice i bibliografické súpisy literatúry vhodnej pre jednotlivé typy škôl. Do roku 1979 neexistoval (okrem Knižničného zákona) žiadny legislatívny dokument, ktorý by právne podporil rozvoj školských knižníc. V roku 1979 vydalo vtedajšie Ministerstvo školstva SR smernice a metodické pokyny o práci školských knižníc a informatickej výchove žiakov a učiteľov. Pracovníci SPK sa v nemalej miere podieľali na tvorbe smerníc a napomáhali pri ich zavádzaní do školskej praxe. Prínosom smerníc o školských knižniciach bolo najmä to, že stanovili základné materiálno-technické i personálne predpoklady pre fungovanie knižníc na školách, skladbu knižničného fondu i mieru zodpovednosti zriaďovateľa za činnosť knižnice na škole. Úsilie pracovníkov SPK sa v tomto období sústreďovalo na dotváranie jednotlivých článkov metodického usmerňovania školských knižníc (krajské pedagogické ústavy, okresné pedagogické strediská) a na profesionálnu prípravu školských knihovníkov – učiteľov.

Následné smernice z roku 1980 o zriaďovaní základných informačných stredísk na stredných odborných školách a o odvetvovom systéme VTEI v gescii výchova, vzdelávanie školstvo sa v podstate realizovali len na niektorých stredných školách s profesionálnymi knihovníkmi. Napriek úsiliu jednotlivých článkov metodického usmerňovania školských knižníc sme v roku 1990 museli konštatovať, že realizácia smerníc a metodických pokynov bola nedôsledná a úroveň školských knižníc u nás ďaleko zaostáva za knižnicami v štátoch s vyspelým systémom školského vzdelávania.

Zrušením krajských pedagogických ústavov a okresných pedagogických stredísk sa narušil už čiastočne vytvorený vzťah regionálnych metodických pracovísk k jednotlivým školským knižniciam a odborná pomoc, ktorú tieto pracoviská poskytovali (kvalifikačné kurzy pre učiteľov-knihovníkov, pomoc pri vedení školskej knižnice a pod.) nebola v plnej šírke nikým nahradená. Pričom všetci, alebo väčšina z nás si uvedomujeme, že škola vychováva

a odborne pripravuje budúcu generáciu, že moderná spoločnosť potrebuje jedincov schopných rýchlo sa učiť, permanentne sa vzdelávať, vyhľadávať a osvojovať si informácie. A to, že knižnica môže, ak má pre to vytvorené podmienky, zohrať významnú úlohu v procese prestavby nášho výchovnovzdelávacieho procesu, si uvedomujú knihovníci aj pedagógovia. V Slovenskej pedagogickej knižnici vznikla myšlienka spojiť pohľad týchto dvoch profesií na otázky postavenia a úlohy školskej knižnice vo výučbe, vytvoriť výskumný tím, ktorý by koncepčne otázky modernej školskej knižnice riešil z aspektu knihovníckej i pedagogickej profesie. V apríli 1993 bol vypracovaný vstupný projekt úlohy Model školskej knižnice ako integrálnej súčasť výchovnovzdelávacieho procesu na školách. Redukcia výskumného kolektívu neumožnila dokončiť úlohu v plnej šírke. Výskum bol zúžený na vypracovanie modelu knižnično-informačného pracoviska len na základnej škole. Úloha bola dokončená a záverečná správa v októbri 1993 prešla oponentským konaním. x/ Oponenti (Prof. Dr. J. Schubert, CSc., Mgr. E. Gálik – MŠV SR, Dr. P. Rankov) pozitívne hodnotili komplexný systémový prístup uplatnený vo výskume, i výsledné modely. Podľa názorov celej oponentskej rady ako aj ďalších odborníkov, ktorí prácu poznajú, je potrebné dosiahnuté výsledky zverejniť a sprístupniť širšiemu okruhu knihovníckej verejnosti a pokúsiť sa navrhované riešenia presadiť v praxi. Problematika školských knižníc je aktuálna nielen pre pedagógov, žiakov, rodičov, ale napokon aj pre pracovníkov všetkých knižníc, pretože návyk k samostatnému učeniu a vyhľadávaniu informácií vypestovaný v školách prinesie svoje ovocie v neskoršom veku u vysokoškolákov i odborníkov jednotlivých profesií – používateľov knižníc.

Výskum potvrdil, že vysoko aktuálnym problémom z hľadiska rozvíjania teórie a praxe bibliopedagogiky je rozpracovanie komplexu otázok oživenia, zfunkčnenia a hlavne zmodernizovania terajších školských knižníc (vrátane učiteľských knižníc).

x/ Vrablicová, D.-Vida, J.: Modely školských knižníc ako integrálnych súčasť výchovnovzdelávacieho procesu na základných školách. (Záverečná správa.) Bratislava, ÚIPŠMT – SPK 1993. 94 s. Lit. 325.

Z analýzy stavu knižníc v základných školách vyplynulo, že v porovnaní s vyspelými školskými sústavami v Európe a s inými industriálne a kultúrne rozvinutými krajinami sveta značne zaostávame. Zistili sme napríklad, že v 30 % výskumne sledovaných škôl je pre knižnicu vyhradená jedna miestnosť, v 20 % škôl sa nachádzajú dve miestnosti – jedna pre učiteľskú, druhá pre žiacku knižnicu. V 50 % škôl nie sú vytvorené vyhovujúce priestorové podmienky pre činnosť knižnice. Na jedného žiaka pripadá päť až osem kníh, zatiaľčo na jedného učiteľa priemerne dvadsaťosem kníh. Značné percento knižničného fondu je zastaralé a nevyhovujúce. Evidencia knižných jednotiek je zaznamenávaná väčšinou v zošite. Katalogizácia sa nevykonáva. Služby používateľom sa poskytujú v rozsahu jednej až dvoch hodín týždenne. Funkciu knihovníka vykonávajú zásadne učitelia, odmeňovanie ktorých za túto prácu je nevyriešené. Z hľadiska foriem a metód práce iba v ojedinelých prípadoch sa konajú netradičné podujatia. Vyučovacie hodiny v školskej knižnici uskutočňuje iba 5 % skúmaných škôl.

Na nepriaznivý stav školských knižníc v mnohých krajinách poukazuje aj Rezolúcia prijatá na generálnej konferencii IFLA (Medzinárodnej federácie knihovníckych spolkov a asociácií x/), ktorá sa konala v dňoch 22. – 28.8.1993 v Barcelone. Rezolúcia obsahuje veľa odporúčaní k náprave tohto stavu.

Naše zistenia i ďalšie podnety nás viedli k vypracovaniu dvoch modelov postupného prebudovania školských knižníc na dokonalejšie útvary. Pri ich koncipovaní sme zohľadňovali realitu finančného zabezpečenia škôl a časové etapy vzhľadom na istú náročnosť navrhovaných projektov.

Najskôr uvedieme podstatné charakteristiky modelu školského knižnično-informačného centra (ďalej len ŠKIC).

2. ŠKOLSKÉ KNIŽNIČNO-INFORMAČNÉ CENTRÁ

2.1 Priestory, zariadenie, vybavenie

V priestoroch ŠKIC vytvoriť také príjemné a esteticky dotvorené prostredie, ktoré poskytne odlišné podmienky pre učenie sa

x/ Školské knižnice, 1993, č. 112-113, s. 5-11.

žiacov v porovnaní s vyučovacím procesom prebiehajúcim v triedach. Máme na mysli predovšetkým podmienky pre samostatné organizovanie si práce, individuálnu prípravu, možnosť voľby vyhovujúceho tempa, dostatok času na sebakontrolu a i. Súčasne v priestoroch ŠKIC vytvoriť podmienky pre rozličné podujatia a organizovanie vhodnej záujmovej činnosti.

Vychádzajúc z Odporúčania UNESCO pre budovanie školských knižníc z roku 1979, ktoré má povahu medzinárodného štandardného dokumentu uvedieme návrh na priestory v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka č. 1

Priestory (v m ²)	Počet žiakov		
	1-250	250-500	500 a viac
Vstupná miestnosť s katalógmi a regálmi	30	40	50
Študovňa (-ne)	20	30	40
Viacúčelová miestnosť	-	24	24
Spracovanie fondu a sklad	-	20	20

Priestorové usporiadanie ŠKIC závisí od reálnych možností jednotlivých škôl. Priaznivejšie podmienky bývajú v novších budovách, pretože majú členitejšie priestory (väčšie a menšie miestnosti). Nábytok má byť účelový, vkusný, flexibilný, má spĺňať základné požiadavky na hygienickú údržbu a má byť prispôbený veku používateľov. Rozmery stolov, stoličiek, skriniek na katalógy, pulty a police sú riešené v štúdiu, ktorú vypracovala skupina architektov. (Študijnoinformačné centrá v školských zariadeniach. Bratislava, MŠMŠ SR 1992, s. 49 a n.).

V knižnom fonde má byť na jedného žiaka priemerne 10 kníh. Pomer náučnej literatúry k umeleckej má byť 6:4. Ročný prírastok na jedného žiaka by mal predstavovať tri knihy. Obsahovo zastara-

lú literatúru treba priebežne z fondu vyrad'ovať. V ŠKIC pre 500 žiakov má byť asi 5 000 - 6 000 knižných jednotiek.

Z periodík v ŠKIC pre žiakov by sa malo objednávať 5 - 6 titulov časopisov.

Priemerný počet kníh určených pre učiteľov, ktoré sú súčasťou fondu ŠKIC má byť asi 20 knižných jednotiek na pedagogického pracovníka. Časopisy majú predstavovať 10 - 12 titulov.

Veľkú pozornosť treba venovať usporiadaniu knižného fondu v regáloch podľa tematických skupín.

Pri prebudúvaní školských knižníc na ŠKIC treba dbať na proporcionalitu tlačенých a audiovizuálnych materiálov, resp. netradičných zdrojov informácií. ŠKIC má mať tieto audiovizuálne prostriedky a materiály:

- televízny prijímač	1
- videoprehrávač	1
- videokazety	50-100
- filmový projektor	1
- projektor pre diapozitívy	2
- diapozitívy	400
- magnetofón	4
- magnetofónové pásky	200
- gramofón	1
- gramofónové platne	100
- spätný projektor	1

Iné prostriedky a materiál:

- glóbus	1
- mapy (sveta a SR)	2
- spoločenské hry	20
- reprodukcie umeleckých obrazov	5-10
- fotoaparát	1
- fotodokumentačný materiál	
- reprografický prístroj	1

V tých školách, ktoré vlastnia počítače, by mal byť jeden využívaný na spracovanie knižného fondu a ostatných knižničných agend.

2.2 Personálne obsadenie ŠKIC

Úspešná činnosť ŠKIC je závislá aj od príslušných pracovníkov.

Tabuľka č. 2

Počet žiakov	Odborný personál	Pomocný personál	
		administratívny	technický
1 – 250	1	0,5	-
250 – 500	1	1	1
500 a viac	2	2	2

Učiteľ-knihovník, resp. knihovník-profesionál je zodpovedný za vypracovanie koncepcie využívania ŠKIC, zabezpečuje cieľavedomý výber a nákup dokumentov (kníh, časopisov, AVD) a ich odborné spracovanie, výpožičky, odbornú komunikáciu s učiteľmi a iné práce.

Technický pracovník vykonáva obsluhu a údržbu audiovizuálnych prístrojov, podieľa sa na tvorbe audiovizuálnych materiálov, zabezpečuje evidenciu, požičiavanie, rozmnožovanie.

Administratívny pracovník – jeho pracovnou náplňou je vedenie kartoték, evidencie účtov, realizácia propagácie a výstaviek nových kníh a i.

K činnosti ŠKIC môžu významne prispieť aj dobrovoľní pracovníci (rodičia a starší žiaci), a to pri administratívnych a technických prácach, ale aj inými formami pomoci.

Nevyhnutnou podmienkou úspešného chodu ŠKIC je zabezpečenie primeraného odmeňovania pracovníkov. V prípade učiteľa-knihovníka odporúčame znížiť pedagogický úväzok o toľko

hodín, koľko trvá jeho výkon počas fixne stanovených hodín priamej práce v ŠKIC – maximálne však o štyri hodiny.

2.3 Financovanie ŠKIC

Financovanie sa má zabezpečiť z rozpočtu zriaďovateľa. Prídelené finančné prostriedky sa majú využívať výhradne pre ŠKIC. S financiami má disponovať iba vedúci ŠKIC. Peniaze majú byť určené na nákup informačných prameňov, t. j. na knihy a iné médiá, údržbu audiovizuálnych prístrojov a zariadení a na nákup potrebných materiálov.

Pri nedostatku prostriedkov bude nutné vyhľadávať spoluprácu s inými inštitúciami a rátať aj s darmi od rodičov.

2.4 Legislatívne zabezpečenie činnosti ŠKIC

V podmienkach Slovenskej republiky sa žiada inovovať doteraz platnú Smernicu MŠ SSR z 31.7.1979 č. 3767/1979-21 o školských knižniciach a Metodické pokyny MŠ SSR z 12.5.1980 č. 18697/1979-21 o práci školských knižníc a o informatickej výchove žiakov a učiteľov vzhľadom na novú spoločensko-ekonomickú realitu a nutnosť pozdvihnutia úrovne výchovy a vzdelávania na európsky štandard.

Navrhujeme konkrétne formulácie do všeobecných ustanovení k obsahu práce ŠKIC, k riadeniu a organizácii práce, k štatútu a personálnemu zabezpečeniu činnosti ŠKIC.

3. K MODELU PREBUDOVANIA ŠKOLSKÝCH KNIŽNICO-INFORMAČNÝCH CENTIER NA ŠKOLSKÉ KNIŽNICO-MEDIÁLNE CENTRÁ

Školské knižnično-informačné centrum chápeme ako prechodný útvar k školskému knižnično-mediálnemu centru, ktoré má prispievať k zvyšovaniu úrovne pedagogického procesu tým, že využíva prednosti polysenzuálneho vnímania (vizuálno-akustické a taktilné podnety) a počítače.

V charakteristike modelu školského knižnično-mediálneho centra (ďalej len ŠKMC) nebudeme opakovane popisovať údaje a návrhy, ktoré sú totožné so ŠKIC, ale iba nové skutočnosti typické pre ŠKMC.

3.1 Priestory, zariadenie, vybavenie

Najskôr chceme poznamenať, že ŠKMC predstavujú významnú materiálnu bázu hlavne pre učenie sa žiakov. Pri projektovaní a výstavbe nových budov škôl v zahraničí sa počíta s viacúčelovou mediálnou knižnicou (spravidla o rozlohe 14×14 m) so zabudovateľnými posuvnými stenami a samostatnými účelovými miestnosťami. Celkove prevláda názor, že priestory ŠKMC by mali zaberáť až 8% z vyučovacej plochy.

V našich podmienkach navrhujeme rozšíriť priestory ŠKMC (v porovnaní s ŠKIC) o miestnosť na výrobu médií, vrátane nahrávacieho štúdia o rozlohe 36 m^2 – v školách s viac ako 250 žiakmi.

Vybavenosť nábytkom zostáva ako v prípade ŠKIC.

ŠKMC majú byť vybavené ešte týmito prístrojmi a materiálmi: počítače softwar (učebné programy, počítačové hry), kamery, nahrávací pult, fonotéka, mikrofón, osvetľovacia technika, firemný materiál vo vzťahu k profesijnej orientácii žiakov a iné nosiče informácií.

Časový rozsah poskytovaných služieb bude vhodné rozšíriť o sprístupnenie ŠKMC v dňoch vyučovania od 7,30 hod. do 16,30 hod.

3.2 Personálne obsadenie ŠKMC

V ŠKMC by mali byť ustanovení najmenej dvaja pracovníci na plný úväzok, a to vedúci knihovník (s odbornou knihovníckou kvalifikáciou) a technik. V školách s vyšším počtom žiakov, t.j. nad 500 okrem vedúceho ŠKMC by mali pracovať učiteľ-knihovník a administratívna pracovníčka.

Pre personál ŠKMC bude nutné zabezpečiť ich ďalší odborný rast vo forme postgraduálneho štúdia.

3.3 Financovanie ŠKMC

Zdroje finančného zabezpečenia ŠKMC sú v zásade totožné ako v prípade ŠKIC, avšak s vyššími nárokmi vzhľadom na iný počet pracovníkov a ďalšie technické vybavenie a materiál.

3.4 Legislatívne zabezpečenie činnosti ŠKMC

Nová smernica pre zriaďovanie a činnosť ŠKIC by mala súčasne vytvoriť možnosti i pre prevádzku ŠKMC.

Domnievame sa, že perspektívne bude vhodné koncepčne pripraviť a následne vytvárať podmienky pre zriaďovanie stredísk informačných technológií ako centralizovaných služieb pre ŠKMC.

4. ZÁVER

Vieme, že desiatky rokov pretrvávajúci žalostný stav knižníc na školách sa doriešením výskumnej úlohy nezmení, ak zostane iba v polohe konštatovaní a návrhov. Usilujeme sa, aby si myšlienku transformácie školských knižníc osvojili riaditelia a učitelia základných škôl i pracovníci Ministerstva školstva a vedy SR. Podporu nášmu "modelu" vyslovili pedagógovia, účastníci konferencie 1. medzinárodnej konferencie Didaktika '93 v Žiline (2.-4. novembra 1993), pracovníci spolupracujúcich základných škôl a napokon aj pracovníci MŠaV SR, ktorí nám navrhli zaradiť projekt do programu PHARE a výsledky výskumu experimentálne overiť na 4-5 školách.

Americké knižnice

PhDr. Emil Vontorčík

Hovorí sa, že Spojené štáty treba navštíviť aspoň päťkrát, než aby človek mohol vyslovovať v tlači alebo v literatúre nejaké súdy o tejto krajine. Dnes, po druhej návšteve USA môžem potvrdiť, že Američania majú v tomto ohľade pravdu. Lenže to isté platí aj pre ich novinárov, ktorí si to namieria do Strednej alebo Východnej Európy. Päťkrát som v USA nebol, iba dvakrát, ale zakaždým som tam strávil zhruba celý mesiac a to v tých istých mestách a štátoch vďaka tomu, že mi príbuzní poskytli ubytovanie a nezbytný dopravný prostriedok - auto, bez ktorého, práve tak ako aj bez najnutnejšej schopnosti dorozumenia, je Európan v Amerike stratený, prinajlepšom sedí u rodiny na jednom mieste, je hamburgery, zapíja ich koulou a do omrzenia pozerá televíziu. Tie dva mesiace ma hádam trochu oprávňujú k tomu, aby som sa mohol s vami podeliť o svoje skúsenosti. Vopred predostieram, že som precestoval viackrát krížom-krážom Kaliforniu, najmä mestá San Francisco, Sacramento, Bakersfield a Los Angeles a na Východnom pobreží New York, Washington, Baltimore a Philadelphiu. Tým sú priestorove limitované moje poznatky a skúsenosti. Pravda, na druhej strane treba konštatovať, že práve washingtonská Library of Congress a kalifornské knihovníctvo v plošnom vyjadrení predstavujú organizačnú i technologickú špičku knihovníctva v USA.

Iná krajina - iné prístupy

Do každej americkej knižnice som vstupoval s vedomím, že prichádzam z krajiny, ktorá má pomerne dobre rozvinuté knihovníctvo a že ma teda v amerických knižniciach nemôže nič prekvapíť. Ani u nás sa od vojny v tejto oblasti nestagnovalo, ale napredovalo, i keď nie v tempe najrozvinutejších krajín sveta. Ale...aj keď vás v zásade v tejto najvyspelejšej krajine sveta ako knihovníka nemajú čím prekvapíť, pretože to, s čím sa doma nestretete, poznáte

aspoň z literatúry, predsa vás udiví obrovský rozdiel v úrovni amerických a slovenských knižníc na technickej i na systémovo-organizačnej úrovni.

Technická stránka je podmienená v prvom rade bohatstvom štátu a technologickým pokrokom a v druhom rade kultúrnou úrovňou obyvateľstva, najmä inteligencie, ktorá napr. považuje knižnicu za základ univerzity a preto už v minulom storočí výstavba univerzitných areálov túto zásadu rešpektovala. A vyplatilo sa im to! Dnes sa ten istý prístup uplatňuje pri výstavbe regionálnych knižníc, podľa názvu správnej jednotky - county library. Ak sa na Slovensku od vojny postavila jedna okresná knižnica, v USA sa ich ročne postaví okolo stovky i viac. Technologický pokrok zase umožňuje riešiť výstavbu knižníc a jej zariadenie, najmä automatizáciu prevádzky, na technologickej úrovni doby.

Avšak pri tejto príležitosti by som chcel zdôrazniť, že americké knihovníctvo je na vysokej úrovni nielen z hľadiska elektronizácie svojich informačných služieb, ale aj z hľadiska organizácie a demokratických tradícií odrážajúcich sa vo všeobecnej prístupnosti k informačným dokumentom. Tento vysoký stupeň organizovanosti, špecializácie, komputelizácie a elektronizácie sa v USA, kde už v **19. storočí mal každý štát únie ustanovenú svoju štátnu knižnicu**, dosiahol aj napriek tomu, že v tejto najvyspelejšej krajine sveta dodnes nie je zavedené centrálné štátne organizačné a metodické riadenie knižničnej sústavy. Prítom podľa údajov Library of Congress v USA sa počet knižníc odhaduje na 120.000, v ktorých pracuje do 310.000 pracovníkov.

Podstatný rozdiel vo vývoji bol spôsobený v tom, že v USA sa knihovníctvo rozvíjalo od vzniku nezávislosti, resp. od skončenia občianskej vojny dlhé časové obdobie nerušené na demokratických zásadách s veľkou právomocou jednotlivých členských štátov a v rámci nich, s veľkou právomocou miest a správnych jednotiek. U nás sme rozkvet knihovníctva zaznamenali v období existencie totalitaristického štátu s jednoznačným vplyvom sovietskeho vzoru, kde sa centrálna koordinácia činnosti knižníc, vrátane metodickej práce podriaďovala strohému ideologickému diktátu štátustrany. Podľa sovietskeho vzoru sa aj špecializácia knižníc formalizovala

a vyústila do tvorby jednotlivých sietí a do jednotnej centrálnej štátnej správy.

Štát Kalifornia má po štáte New York najhustejšiu sieť knižníc v Spojených štátoch. Kalifornské knižnice sú v rámci USA na vysokej úrovni, pretože ide o bohatý štát únie, kde sa sústreďuje vyspelé vysoké školstvo, špičkový vedecký výskum a špičkové výrobné technológie. Preto možno z poznatkov a skúseností vedeckých a verejných knižníc štátu Kalifornia čerpať aj pre transformáciu slovenského knihovníctva.

Hlavný rozdiel medzi slovenským a americkým knihovníctvom je vo sfére vedeckých knižníc. Typ všeobecných vedeckých knižníc, aký prevláda na Slovensku, v Spojených štátoch nepoznajú. Najpočetnejšou vrstvou vedeckých knižníc v USA sú knižnice univerzitné a vysokoškolské (knižnice samostatných colleges). Samostatné štátne knižnice existujú len ako "oficiálne"- nie ústredné - knižnice jednotlivých štátov únie. Ako národné knižnice na federálnej úrovni môžeme chápať tri knižnice, a to Library of Congress, v súčasnosti najväčšia knižnica na svete a dve špecializované: National Agricultural Library a National Library of Medicine, všetky tri umiestnené vo washingtonskej aglomerácii. Pozrime sa teraz bližšie na štruktúru a organizáciu práce americkej vedeckej knižnice v štáte Kalifornia.

University of California - University of California Davis

V Kalifornii existujú dva gigantické vysokoškolské komplexy. Sú to: University of California s počtom okolo 160.000 študentov a California State University s počtom okolo 300.000 študentov. University of California bola založená r.1868. Patrí k 20 vrcholným vzdelávacím inštitúciám Spojených štátov a k najväčším univerzitám na svete. Univerzitný komplex University of California tvorí 9 samostatných univerzitných pracovísk, a to v mestách: Davis, San Francisco, Berkeley, Santa Cruz, Santa Barbara, Riverside, Hvine,

Los Angeles a San Diego. O tom, že ide o svetovú prestížnu univerzitu, svedčí aj 18 nositeľov Nobelových cien, ktorí z nej vyšli.

University of California Davis (ďalej UCD) bola založená v r.1905. Je umiestnená v malom meste Davis s počtom iba okolo 50.000 obyvateľov neďaleko od hlavného mesta Sacramento, kde aj mnohí vysokoškolskí učitelia bývajú. Rozsiahly vysokoškolský areál zaberá plochu 2500 ha. UCD pozostáva z troch colleges:

1/Agricultural and Environmental Sciences,

2/Engineering,

3/Letters and Science a zo štyroch profesionálnych škôl: právo, management, medicína a veterinárna medicína. Na UCD je registrovaných viac ako 180 študijných programov. K univerzite patrí 30 odborných pracovísk a špecializovaných inštitúcií.

Stručne o rozsahu štúdia a jeho financovaní poskytnú obraz nasledujúce údaje. Koncom roka 1992 študovalo napríklad na UCD 22.889 študentov. Najviac - 17.508 na tzv. undergraduate colleges, 3.075 bolo poslucháčov graduate studies a 2.306 poslucháčov professional schools. Z uvedeného vidieť jasnú prevahu počtu študentov na negraduovanom štúdiu. V škol. r. 1991/92 celkový počet pracovníkov UCD robil 12.233, z toho akademickí pracovníci, vrátane knihovníkov v počte 2.800, riadiaci pracovníci 40 a ostatní zamestnanci 9.393. V tom istom školskom roku celkové finančné náklady robili 945,439.000 USD. Z toho štát Kalifornia prispel do počtu 36,4 %, klinika 31,2 %, federálna vláda 8,7 %, pomocné podniky 5,2 %, študentské poplatky 6,2 %, nadácie, granty, dary 3,9 %, regionálna správa 0,5 %, ostatné (nešpecifikované) 7,8 %.

Okrem odborných pracovísk (departments) patria k UCD mnohé špecializované pracoviská s centrálnou pôsobnosťou v rámci univerzity, regiónu, ba aj kalifornského štátu. Patria medzi ne predovšetkým:

- The University Library
- Agricultural Experiment Station
- University Arboretum

- Agricultural History Center, California a ďalších 26 pracovísk rôznej špecializácie.

Pre súčasný proces transformácie slovenského vysokého školstva má veľký význam najmä poznanie spôsobu organizácie a financovania vzdelávacích a výskumných programov na UCD. Ide v podstate o vlastný univerzitný grantový systém, ktorý vysokej škole umožňuje každoročne financovať a podporovať špeciálne programy na základe predloženia a schválenia projektov a programov. Objem finančných prostriedkov, ktoré UCD každoročne na tento účel vyčleňuje, sa získava poväčšine ako dary od inštitúcií, spoločností, nadácií, ako aj od individuálnych darcov. Niekedy sa z týchto prostriedkov dotuje aj experimentálna činnosť, ktorá je súčasťou doktorantského štúdia. Z veľkého počtu programov na škol. rok 1993/94 uvádzam na ukážku iba niekoľko z humanitnej oblasti (názov programu a predbežný objem finančných prostriedkov v USD):

Librarians Association of University of California - 15.000, Presidential Grants for School Improvement - 50.000, Public Service Research Program - 35.000, Institute of Global Conflict and Cooperation - 15.000, Lawrence Livermore National Laboratory - 30.000, Intercampus Arts Program - 15.000, Program Development Grants for Chicano/Latino - Related Research, atď. Predpokladám, že tento systém podpory financovania špeciálnych programov je pre nás veľmi podnetný a vhodný aj pre naše univerzity.

Popri výučbe a vedecko-výskumnej činnosti tretia veľmi významná oblasť pôsobenia UCD je pomoc praxi v oveľa väčšom meradle než u nás. Tejto aktivite venujú veľkú pozornosť nielen vedenie univerzity a fakúlt, ale aj jednotlivé odborné pracoviská, pretože spolupráca s praxou vo veľkej miere preukazuje opodstatnenosť existencie daného pracoviska alebo príslušného rozvojového programu. Spolupráca s praxou sa zabezpečuje na rôznej úrovni, a to predovšetkým prípravou špeciálnych kurzov, školení pre pracovníkov z praxe (napr. pre farmárov, učiteľov, knihovníkov a pod.). Ďalej sa organizujú školiace alebo doškoloňovacie kurzy na rôznej vzdelanostnej úrovni pre pracovníkov obchodu, administratívnych pracovníkov, učiteľov stredných a špeciálnych odborných škôl,

technických pracovníkov spracovateľských odvetví, pre technických pracovníkov z výskumu, experimentálnych laboratórií a pod. Organizujú sa rôzne automatizované počítačové systémy a pod. Významnou súčasťou tejto činnosti je vydávanie rôznych populárno-vedeckých a odborných publikácií typu metodík, príručiek, katalógov, pestovateľských a chovateľských systémov, doporučení a pod. V pomere k našim vysokým školám v tejto činnosti v oveľa väčšej miere než u nás venujú pozornosť príprave audiovizuálnych pomôcok a metodík pre prax vo forme odborných filmov, videozáznamov najmä pre výrobnú prax v poľnohospodárstve. V rámci tejto činnosti riešia takmer všetky kolektívy aj mnohé krátkodobé i dlhodobé výskumné projekty, zamerané na riešenie čiastkových a najmä aktuálnych problémov výrobnéj i spoločenskej praxe. Veľká časť tejto činnosti sa rieši zdarma z toho dôvodu, že ide o štátom dotované vedecko-vzdelávacie ustanovizne, ktorých povinnosťou je aj zabezpečovať prenos poznatkov do praxe. Týka sa to, pochopiteľne, aj knihovníckych programov. Pokiaľ ide o platené služby, príjmy nejdú do vrecák súkromno podnikajúcich vysokoškolských pracovníkov, ale vylepšujú rozpočet školy.

Univerzitná knižnica

Vlastne nejde o jednu, ale päť univerzitných knižníc, ktoré tvoria jeden celok pod menom The General Library of UC Davis. V prvom rade je to najväčšia z nich Peter J. Shields Library a štyri špeciálne knižnice pre fyzikálne vedy (Physical Sciences Library), lekárske vedy (Loren D. Carlson Health Sciences Library, ako aj UC Davis Medical Center Library in Sacramento), poľnohospodársku ekonomiku (Agricultural Economics Library). Ďalšie špecializované čiastkové knižnice sú rozmiestnené na jednotlivých odborných pracoviskách. Úhrnom vlastnia tieto knižnice vyše 2,5 milióna zväzkov a ročný prírastok v periodikách a časopisoch predstavuje okolo 45.000 titulov. K tomu treba pripočítať viac než 2,6 milióna zväzkov na mikrofilmoch, 224.000 máp, 595.000 drobných tlačí (brožúr, letákov atď.), 13.400 zvukových záznamov. Okrem uvede-

ných knižníc je študentom a učiteľom UCD k dispozícii Law Library so svojimi 275.000 zväzkami, ako aj s kompletnými záznamami rozhodnutí amerických súdov a väčšiu časť z britského Commonwealthu spolu so zbierkami zákonov.

Peter J. Shields Library ako hlavná knižnica, ktorej dostavba a prestavba starých priestorov bola dokončená práve v roku mojej návštevy, je skutočným chrámom vedy. Všetky priestory knižnice sú klimatizované. Knižnica má 1.500 miest v študovniach. Odoberá 25.000 titulov časopisov a periodík. Obsahová profilácia fondov je zameraná podobne ako v Univerzitnej knižnici v Bratislave: na humanitné/spoločenské vedy a prírodné vedy, s dôrazom na biológiu a aplikovanú biológiu - poľnohospodárstvo. Hoci v USA nemajú metodické ani koordinačné centrum knižníc, predsa špecializácia knižníc je historicky a geograficky podmienená a vecne sa veľmi účinne dodržiava. Tak napr. v oblasti poľnohospodárstva sa General Library of UC Davis zameriava na poľnohospodársku technológiu, vinohradníctvo a vinárstvo, včelárstvo a nematológiu, čo súvisí úzko so špecializáciou poľnohospodárskej výroby v tejto oblasti USA v súlade s klimatickými, prírodnými a agroekologickými podmienkami, aké prevládajú takmer na celom území štátu Kalifornia. Tieto špeciálne knižničné zbierky nemajú porovnanie na celom svete. Nebol som preto prekvapený, keď som medzi časopismi našiel aj náš časopis Vinohradníctvo. Táto užšia špecializácia je podporená aj zvláštnym oddelením, ktoré bolo otvorené po dostavbe knižnice a je to Maynard A. Amerine Viticulture and Enology Room. Ináč má táto knižnica len dva referenčné odbory, a to: Social Sciences Reference a Biological Sciences Reference. Podobne má knižnica špeciálne oddelenie starých tlačí.

Knižnica má zavedený automatizovaný systém evidencie zbierok. Používa MELVYL Library System, ako aj elektronickú kontrolu pri východe z budovy. Čo je pozoruhodné, nápis vo vstupnej časti upozorňuje, že podľa zákona krádež knihy môže byť potrestaná väzením až do výšky 5 rokov odňatia slobody. Vo všeobecnej rovine možno povedať, že General Library of UC Davis sa zaraďuje medzi popredné vedecké knižnice v Severnej Amerike.

The Modesto Junior College Library

Okrem dvoch gigantických kalifornských vysokoškolských komplexov, a to University of California a California State University pôsobí v Kalifornii veľký počet iných vysokých škôl a samostatných colleges. Jednou z najprestížnejších je napr. slávna súkromná Stanfordova univerzita v Palo Alto, neďaleko Silicon Valley, centra amerického počítačového a informačného priemyslu, ktoré som navštívil pred dvoma rokmi. Takmer v každom väčšom meste je nejaké vysokoškolské učilište a každé má, pochopiteľne, výborne fungujúcu knižnicu. Návštevu Modesto Junior College Library som vybral preto, aby som sa oboznámil s vedeckou knižnicou malého vysokoškolského učilišťa. The Modesto Junior College Library bola postavená v r. 1935. Väčšia časť súčasného vzhľadu knižnice bola pristavená r. 1961. Dnes má knižnica 85.000 zväzkov, 350 titulov odoberaných časopisov a zbierky kompletných ročníkov časopisov v papierovej alebo mikrofilmovej podobe. Knižnica teda nie je veľká a celá je umiestnená na jednom podlaží na prízemí aj s voľne prístupnými knižnými regálmi. Styk s čitateľmi sa zabezpečuje na troch úrovniach: referenčnej, rezervačnej a výpožičnej. Tieto tri úrovne sa v podstate zachovávajú v celej sieti vedeckých knižníc, ktorej najpočetnejšou zložkou sú práve všetky univerzitné a vysokoškolské knižnice všetkých typov. Tento systém ma utvrdil v presvedčení, že zavedenie referenčnej služby v Univerzitnej knižnici v Bratislave zodpovedá modernému trendu spojenia odosobnenej automatizácie s bezprostredným osobným stykom s čitateľmi na modernej informačno-referenčnej úrovni.

Reference Desk je miesto, kde je nepretržitá služba referenta alebo konzultanta na pomoc pre využitie všetkých informačných možností knižnice. V porovnaní s našimi knižnicami je to spojenie referenčných služieb s konzultantskou službou pri katalógoch. V tejto MJC Library je to poradenská služba k lístkovým katalógom, k vstupu do elektronického katalógu regiónu, alebo do OCLC. Ďalej sa poskytuje pomoc na využitie CD-ROM-ových databáz v počítačovej sieti a medziknižničná výpožičná služba. Konkrétne v MJC

Library sa využívajú popri nám dobre známých citačných indexoch najmä článková anotovaná bibliografia z indexu periodík, a to Infotrac a Magazine Article Summaries (MAS). Uvedené databázy zahrňujú článkovú literatúru z posledných rokov. Pokiaľ má niekto záujem o prieskum článkov staršieho dáta alebo o časopiseckú literatúru zo špeciálnych odborov, používa tieto indexy, ktoré sú napríklad v MJC Library prístupné v časti Reference Desk, sú to: Readers Guide to Periodical Literature alebo špeciálne databázy periodík, ako sú:

- Social Science Index,
- Art Index,
- Humanities Index,
- Education Index,
- ERIC (an education index on CD-ROM),
- Bussiness Periodicals Index,
- Applied Science and Technology Index,
- Biological and Agricultural Index.

Reserve Desk je miesto, kde sa na prezenčné štúdium poskytujú všetky periodiká, audiovizuálne záznamy a vo voľnom výbere neprístupné tlače.

Ide o službu podobnú našej službe v študovniach, rozšírenú o službu zaobstarávania primárnych dokumentov rezerváciou vypožičaných diel a medziknižničnou výpožičnou službou.

Circulation Desk je miesto na absenčné výpožičky. Termíny výpožičiek, rezervácie a pokuty sú podobné ako u nás.

Americký typ štátnej knižnice - štátna knižnica v Sacramento

Pojem "štátna knižnica" má v USA inú semantickú náplň než u nás v Strednej Európe a na Slovensku. U nás napríklad všetky sa-

mostatné vedecké knižnice sú označované vo svojom názve ako "štátne". Výnimkou je historický názov Univerzitetnej knižnice v Bratislave. V USA majú tiež štátne knižnice, ako napríklad tá, ktorú som navštívil v Sacramento - California State Library (CSL), ale v tomto prípade to znamená, že ide o hlavnú knižnicu štátu Kalifornia, ktorá vôbec nie je najväčšou a nie je ani ústrednou knižnicou štátu. V Kalifornii sú pri niektorých univerzitách oveľa väčšie a významnejšie knižnice z hľadiska vedeckej a historickej hodnoty knižničných zbierok. Z hľadiska dotácie sú prevažne všetky štátne, a predsa CSL je jedinečná a má nezastupiteľné poslanie preto, že je súčasťou Kapitoly a slúži predovšetkým pre všetky ústredné riadiace zložky tohto konkrétneho štátu Únie: pre vládu, parlament, úrad guvernéra, ako aj súdnictvo (viď ďalej samostatnú časť CSL - Law Library). Mladá Slovenská republika napríklad štátnu knižnicu typu kalifornskej CSL v Bratislave nemá a národná knižnica umiestnená mimo Bratislavu toto poslanie plniť nemôže, lebo funkčnosť štátnej knižnice tohto typu je priestorovo viazaná na hlavné mesto.

Komplex budov kalifornského Kapitoly v Sacramento pochádza z viacerých historických období. Terajší vzhľad celý areál nadobudol až v r. 1928. Štátna knižnica je umiestnená v starej budove, ktorá sa volá The Library and Courts Building. V jednotlivých miestnostiach tejto historickej budovy sú rozmiestnené jednotlivé samostatné celky knižnice na 5 podlažiach. Prízemie ako prvé podlažie slúži ako vestibul pre návštevníkov Kapitoly. Personálu knižnice slúži druhé podlažie, kde je tiež umiestnené oddelenie automatizácie. Tretie a štvrté podlažie je určené návštevníkom (služby), piate podlažie predstavuje vlastne iba zasadaciu halu. Je to podobné riešenie, ako v maďarskej národnej knižnici na Hrade v Budapešti, kde bolo podkrovie adaptované na prekrásne zasadacie haly. Pripomínam to preto, že takéto možnosti má aj Univerzitná knižnica v Bratislave adaptáciou podkrovia. Služby sú priestorovo viazané na obsahové zloženie a charakter fondov, resp. na samostatné celky knižnice. Charakter knižnice, jej poslanie a formu služieb najlepšie charakterizujú tieto relatívne samostatné celky:

- oficiálne publikácie - Government Publications Sections (Room 400).

- publikácie a informačné zdroje o Kalifornii ako región USA - California Section (Room 304),
- publikácie a informačné zdroje pre potreby súdnictva - Law Library (Room 305),
- samostatná knižnica ako súčasť CSL - The Sutro Library San Francisco.

K tomu treba pripočítať čítareň mikroformových dokumentov - Microform Reading Room, referenčné centrum State Information and Reference Centrum a pochopiteľne požičovňu - Circulation. Priestorové riešenie je ideálne: v strede druhého poschodia je umiestená požičovňa a dovôkol jednotlivé knižničné celky s výnimkou Government Publications Section, ktorá je na treťom poschodí.

Aby som ešte viac priblížil funkciu a poslanie kalifornskej štátnej knižnice, podrobnejšie spomeniem obsahové zloženie informačného fondu jej jednotlivých častí:

Government Publication Section predstavuje oficiálne publikácie kalifornského štátu a lokálnych správnych orgánov v rozsahu okolo milióna jednotiek. Výberovo zhromažďujú relevantné oficiálne publikácie federálnej vlády vo Washingtone, ako aj oficiálne publikácie z iných štátov Únie. Oddelenie oficiálnych publikácií môžete nájsť aj v iných verejných knižniciach, avšak nie v takom rozsahu a relatívnej úplnosti, ako v štátnej knižnici.

California Section predstavuje rozsiahly samostatný súbor štátnej knižnice. V tomto prípade už nejde o informačné zdroje oficiálneho charakteru, ale o informačné materiály o všetkých aspektoch prírody a spoločnosti Kalifornie od prehistorickej doby až po súčasnosť, ako sú: mapy, rukopisy, hudobniny, pohľadnice, noviny, časopisy, fotografie a fotoalby, letáky, plagáty, postery a iné drobné tlače a dokumenty. Obzvlášť bohaté zbierky majú v knižnici z obdobia zlatej horúčky, z odboru baníctva, genealógie, biografie a ľudovej kultúry.

Law Library obsahuje zákonodarstvo štátu Kalifornia, ako aj federálne zákony. Okrem toho sa tu koncentruje všetka právnická litera-

túra, vrátane rozhodnutí súdu. Táto sekcia je neoceniteľnou pomocou pre kalifornských zákonodarcov a súdnictvo.

The Sutro Library je separátna časť CSL ako detašované pracovisko v San Francisco. Obsahuje špeciálne zbierky z oblasti genealógie a miestnej histórie, vrátane tlačených oznamov a adresárov. Ďalej sú to zbierky z histórie tlače a ilustrácií, z histórie Mexika od príchodu Španielov do r. 1900, anglická história a literatúra od Shakespeara po Viktóriu, história prírodných a aplikovaných vied do r. 1900, práce sira Josepha Banksa, prezidenta Kráľovskej spoločnosti, cestopisy od Kolumba po Byrda a nakoniec súbor starej hebrejskej literatúry a zvitkov. Z uvedeného vidieť, že ide takmer výlučne o historické súbory fondov, vhodné na vedecké bádanie.

"Ľudové knižnice" v USA

Hádam najväčší rozdiel medzi ľudovými (verejnými) knižnicami regiónov (okresné, v USA county libraries) v Spojených štátoch a u nás sa prejavuje v tom, že americké county libraries už prestali byť knižnicami v úzkom slova zmysle a stali sa polyfunkčnými kultúrnymi inštitúciami, alebo ak chcete, kultúrnymi a informačnými centrami.

Americké knižnice a ich súčasný vývoj sú dokladom toho, že kniha prestala byť výlučným nástrojom práce s čitateľom, i keď stále zostáva v činnosti knižníc papierový tlačový záznam ťažiskovým. Najmä vo verejných knižniciach a v práci s detským čitateľom sa uplatňujú moderné prenosové médiá, audiálne, vizuálne a najmä audiovizuálne informačné médiá. Ešte aj kniha sa mení z textovej na obrázkovú.

Ak na jednej strane papierový textový záznam zostáva ešte stále hlavným predstaviteľom informačných dokumentov v amerických knižniciach všetkých typov, na druhej strane musíme konštatovať, že kniha ako taká stratila v týchto knižniciach svoje dominantné postavenie. V amerických knižniciach dochádza k zrovnoceneniu všetkých foriem informačných dokumentov, ako aj infor-

mačných zdrojov (ako príklad možno uviesť genealogické informácie). Napríklad z odhadovaného 100 miliónového fondu informačných dokumentov Library of Congress "neknihy" predstavujú približne 4/5 fondu.

Avšak základným odlišovacím znakom slovenských a amerických knižníc je stupeň komputerizácie a elektronizácie, čo ovplyvňuje zloženie knižničných fondov, takže proces technickej modernizácie mení knižnice z tradičných knižných, papierovo textových na knižnice multimediálneho typu. Elektronizácia knižníc a informačných médií má za následok vytlačanie textového záznamu z knižníc a dokonca i z kníh, čo má aj svoj negatívny dôsledok na čítanosť literatúry, najmä beletrie. Nech nás preto neudivuje existencia alfabetačných pracovísk v najmodernejších kalifornských verejných knižniciach.

Pre knižnice mladej Slovenskej republiky môžu byť príkladom sekcie oficiálnych publikácií a to nielen vo vedeckých, ale aj vo verejných knižniciach, podobne ako aj úzka informačná späťosť vedeckých knižníc s potrebami štátu, štátnej politiky v oblasti vedy, vzdelania, vedeckého výskumu, vývoja a výroby. (Odborná špecializácia univerzitných knižníc, oddelenia pre podnikateľské a hospodárske aktivity a ich informačné zabezpečenie vo verejných knižniciach.)

Pre naše knihovníctvo je tak isto vhodným príkladom financovanie činnosti vedeckých aj verejných knižníc, na ktorom sa podieľa okrem rozpočtových prostriedkov príslušného štátu aj mestská, či miestna samospráva regiónu, nadácie, grantové programy a osobné dary. V podstate sú knižnice financované z verejných prostriedkov, ale v tomto poradí: 1/miestna správa, 2/spolkový štát, 3/federálna vláda, 4/súkromné osoby a organizácie. U vedeckých knižníc je na prvom mieste vysoká škola. New York Public Library napríklad pokrýva až polovicu svojich výdavkov zo súkromných dotácií. Financovanie výstavby knižníc je v podstatnej časti z prostriedkov miest a obcí, federálne zdroje v rozpätí 16 - 23 %, spolkové štáty 3 - 8 %, súkromný sektor 9 - 12 %.

Kern County Library Bakersfield

Južná časť najväčšej kalifornskej nížiny San Joaquin Valley predstavuje región a správnu jednotku Kern County. Správnym centrom je mesto Bakersfield, tretie najväčšie naftové stredisko USA a významné stredisko intenzívneho závlahového poľnohospodárstva. Prirodzene, že aj knižnica v tomto regióne je novopostavená a veľmi moderná i účelne vybavená. Pretože ide o jeden z najbohatších kalifornských regiónov, ktorého hospodársku prosperitu zabezpečujú rozsiahle náleziská nafty a naftový priemysel spolu s vysoko organizovaným a efektívnym poľnohospodárstvom a vzhľadom na to, že tento kraj dôverne poznám, venujem tejto knižnici väčšiu pozornosť. Existujúca štruktúra služieb v tejto regionálnej a zároveň aj mestskej knižnici môže nám veľa napovedať aj o smerovaní a najbližšom vývoji našich okresných knižníc. Kern County Library má okrem svojej centrálnej knižnice 9 pobočiek v samom meste Bakersfield a 22 pobočiek plošne rozmiestnených v mestách a usadlostiach celého regiónu. Okrem prostriedkov zo štátnej dotácie štátu Kalifornia a regionálnej i miestnej správy, využíva tieto podporné fondy:

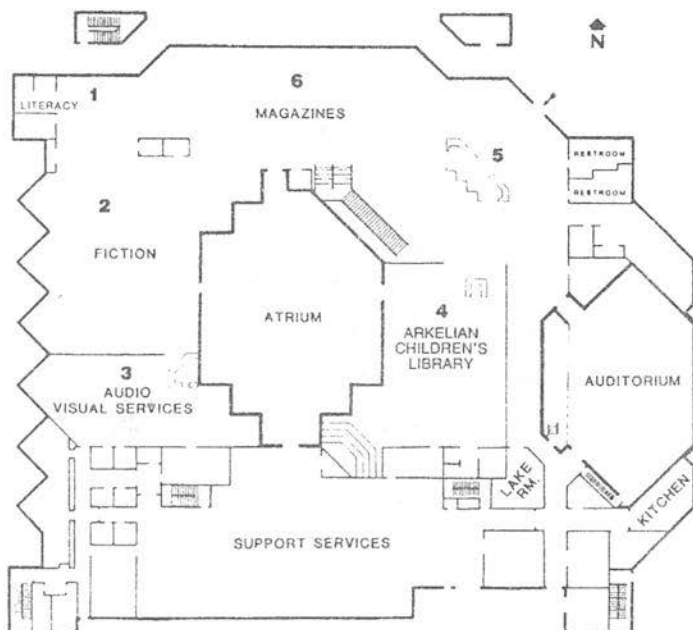
- Fond priateľov knižnice,
- Fond nadácie - Kern County Library Foundation,
- Rozvojový fond - Kern County Library Fund-raising Committee,
- Dary.

Beale Memorial Library - ústredná knižnica. Táto, akoby ústredná knižnica, v ktorej je sústredená najväčšia prevádzka a najväčšia časť fondov a služieb Kern County Library, je umiestnená v novostavbe. Budova bola špeciálne projektovaná na tento účel a preto je zaujímavé aj architektonické riešenie, pretože architekt skôr než pristúpil k projekčnej práci, celý rok sa pohyboval v knižničnom prostredí Kern County Library, aby pochopil potreby inštitúcie, aj verejnosti, ako aj konkrétnych čitateľov. Knižnica poskytuje len vo vlastnom centre v budove Beale Memorial Library tieto služby:

- poradenskú službu pre čitateľov,
- referenčný informačný prieskum,
- medziknižničnú výpožičnú službu,
- verejnú prepisovaciú a počítačovú službu,
- referenčnú službu po telefóne,
- telefonické predlžovanie výpožičiek,
- alfabetizačnú službu pre dospelých,
- mobilnú knižničnú službu,
- zhromažďovacie a zasadacie priestory pre 300 osôb s kuchynským vybavením na prípravu občerstvenia.

Z hľadiska priestorového rozloženia služieb v knižnici považujem v tomto prípade za potrebné zverejniť schému oboch podlaží. Prvé podlažie tvorí prízemie a rozmiestnenie služieb je tu znázornené arabskými číslicami, druhé podlažie tvorí naše prvé poschodie a priestorové rozloženie služieb je tu označené veľkými písmenami a čiastočne aj slovne. Všetku literatúru v knižnici v zásade triedia na fiction a non-fiction, čo voľne označuje beletriu a náučnú literatúru.

Prízemie

Špeciálne služby:

1/ Literacy - gramotnosť, služba pre dospelých, aby sa aj v neskoršom veku mohli naučiť čítať a písať. Príprava učiteľov na túto službu.

2/ Fiction Section - odd. beletrie poskytuje tieto služby:

a/ zbierky cudzojazyčnej literatúry na tlačенých a iných prenosových médiách,

b/ veľká tlač pre tých, čo majú ťažkosti s čítaním drobnej tlače,

c/ Braillova služba pre nevidomých,

d/ použité knihy na predaj.

3/ Audio Visual Services:

a/ posluchové centrum,

b/ odd. 16 mm filmu pre skupinové premietanie,

c/ odd. videokaziet,

d/ poštová knižnica pre izolovane žijúcich ľudí na odľahlých miestach a pod.

4/ Arkelian Children's Library - detská knižnica s týmito službami.

a/ špeciálne programy pre deti, viazané na komunikatívnu funkciu knihy, prebiehajúce po celý rok,

b/ knihy a iné materiály na terapeutické účely pre deti,

c/ "rozprávkové hodiny" spojené s čítaním rozprávok pre najmenších,

d/ "prvé návštevy" - organizované skupinové prehliadky knižnice a jej informačných a vzdelávacích aktivít,

e/ letný čitateľský klub prístupný pre každé dieťa,

f/ telefonické čítanie rozprávok,

g/ program pre rodičov zaujímajúcich sa o vplyv knihy a hlasného čítania na vývoj dieťaťa,

h/ týždeň detskej knihy raz v roku v celoštátnom meradle.

5/ Circulation Services - výpožičné služby:

a/ plnoautomatizovaná evidencia absenčných výpožičiek,

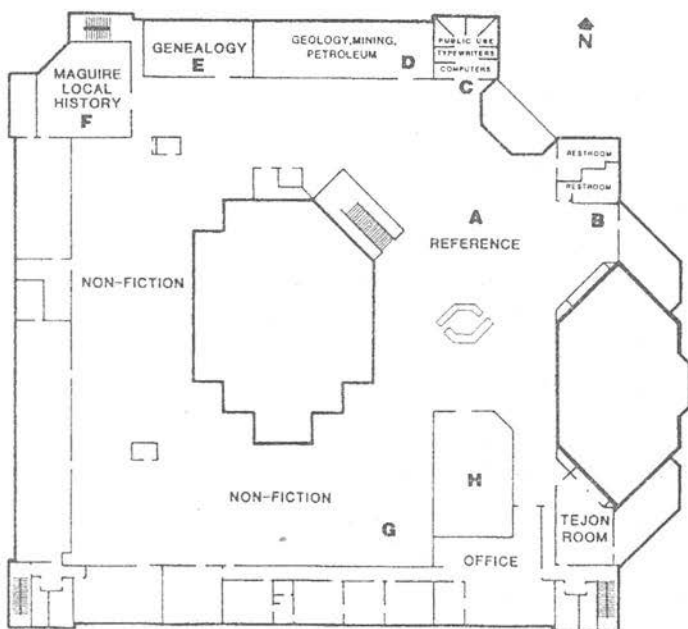
b/ vracanie, prolongácia a poplatky za oneskorenie,

c/ bezplatná registrácia čitateľov a zmeny adries,

d/ mikrofišový katalóg nových kníh, vizuálnych a audiovizuálnych dokumentov.

6/ Magazines - voľne prístupné zaregálované priestory so zvláštnym priestorovým vymedzením pre knihy, časopisy a mikrofilmy, ďalej pre paperbacky, bestsellery s týmito službami: rezervácia kníh, sklad a distribúcia daňových formulárov pre štátne a federálne dane.

Prvé poschodie

Špeciálne referenčné služby:

1/ Reference Services - referenčné služby, ktoré obsahujú:

a/ vysokoškolské katalógy na mikrofišoch,

b/ medziknižničná výpožičná služba v rámci USA,

c/ literatúra pre samoukov a hobbistov,

d/ elektronické databázy,

e/ informácie po telefóne,

f/ informačné a odkazovacie zoznamy daného regiónu.

2/ Business Area:

a/ biznis a financie späté s firmami, investíciami atď.,

b/ city directories kalifornských miest,

c/ telefónne zoznamy Kalifornie a veľkých miest sveta.

3/ Computer Area - verejne prístupná výpočtová a strojopisná služba.

4/ Geology, Mining, Petroleum Collection. Tieto špeciálne zbierky všetkých foriem dokumentov a referenčnej služby k nim sú výrazom regionálnej špecializácie knižnice na geológiu, baníctvo a petrochémiu.

5/ Genealogy Collection je špecializáciou každej regionálnej, dokonca i štátnej knižnice (Sutro Library San Francisco), čo vyjadruje stály záujem obyvateľstva o svoj rodokmeň, čo je hodné nasledovania aj u nás, kde sa stále viac pociťuje potreba vedomia národnej zakorenenosti.

6/ Kern County Historical Collection je venovaná regionálnej literatúre. Táto zložka je obsiahnutá aj v našich okresných knižniciach.

7/ Government Documents obsahuje zbierku oficiálnych publikácií v rozsahu štátnom aj federálnom výberove.

8/ Microform Room - všetky druhy mikrozáznamov knižnice s čítačmi a kopírovacími zariadeniami.

Z á v e r

Hádám na záver môžem konštatovať, že cieľ tejto mojej študijnej cesty do USA bol splnený: získať poznatky o súčasnom stave a vývinovom trende amerických vedeckých /univerzitných/, štátnych a verejných regionálnych knižníc, a to jednak vo vzťahu k potrebám konkrétneho spolkového štátu, k potrebám rozvoja vedeckého výskumu a vzdelávacej sústavy a jednak vo vzťahu k potrebám širokej verejnosti v jednotlivých mestách a regiónoch. Získané poznatky poukazujú predovšetkým na zásadný rozdiel medzi slovenskými a americkými knižnicami, ktorý tkvie najmä v tom, že americké knižnice všetkých druhov sú na neporovnateľne vyššej úrovni elektronizácie, než naše. Pritom toto konštatovanie sa netýka len stupňa automatizácie rutinných knihovníckych evidenčných prác, ako sú: katalogizácia, výpožičky, výstupná kontrola, bibliografické databázy a pod., ale aj širokej škály elektronického záznamu a prenosu textu, zvuku a obrazu v tom najširšom zmysle slova. Preto môžeme bez nadsádzky povedať, že v Spojených štátoch sme naozaj svedkami prerodu knižníc z knižničnej podoby na podobu multimediálneho typu kultúrnej inštitúcie, ktorá sa aj naďalej nazýva knižnicou.

V priebehu implementácie systému ALEPH v rámci projektu CASLIN v Univerzitnej knižnici v Bratislave človek trochu pričuchne k výpočtovej technike a je nútený svoje všeobecné systémove poznatky transformovať do konkrétnych problémov, ktoré potom nutno s kolektívom knižničných i zahraničných špecialistov operatívne riešiť, ale už raz zostáva pravdou, že každý sa cíti byť odborníkom iba v tom, čo vyštudoval a v čom dlhodobo pôsobil v praxi. Preto ani ja sa necítim byť odborníkom v počítačových informačných systémoch a ako taký vyhýbal som sa v tomto článku formulovaniu zásadnejších stanovísk k problému automatizácie amerických knižníc. Skôr ma zaujímali výsledky tohto procesu, ktorý v USA začal oveľa skôr a s lepším finančným, technickým a personálnym vybavením ako u nás. Na riešení základných otázok štandardizácie, ako aj systémových problémov automatizácie tradič-

• ných knihovníckych činností sa v podstatnej miere podieľali knihovníci a to najmä knihovníci veľkých národných a univerzitných knižníc. V ďalšom však tieto otázky systémovo a programovo riešia súkromné softwarové i hardwarové firmy, ktoré sú veľmi pohotové, úzko spolupracujú s knihovníkmi, alebo ich priamo zamestnávajú na tieto účely. Avšak začiatočná živelnosť v zavádzaní automatizovaných systémov, najmä pri tvorbe elektronických katalógov a databáz rôznych druhov spôsobovala v ďalšej vývojovej fáze americkému knihovníctvu veľa ťažkostí pri integrácii systémov a tvorbe medzištátnych či národných a medzinárodných sietí. Preto dnes vyústili tieto snahy do tvorby výmenného formátu a nutnej štandardizácie. Toto je tá oblasť, v ktorej sa snažia o koordináciu v rámci regiónov, zoskupenia štátov alebo i v rámci únie bez toho, aby im niekto zasahoval do odborných knihovníckych problémov. A to je aj sféra, ktorá by mala zaujímať naše knihovníctvo, aby sa vyvarovalo v procese elektronizácie činnosti našich knižníc chybám a nehospodárnosti vo vynakladaní finančných prostriedkov na nákup hardwaru i softwaru do knižníc všetkých druhov. My už na základe zahraničných skúseností nemusíme od gruntu znovu experimentovať a tvrdošijne sa prepracúvať k vlastným poznatkom i omylom a môžeme pri dobrej vôli obmedziť na minimum nehospodárnosť v uplatňovaní výpočtovej techniky a elektroniky v našich knižniciach. Nakoniec nám ani nič iné nezostáva pri tých finančných zdrojoch, ktoré máme.

Názory amerických kolegov majú racionálny základ v tom, že poukazujú na poplatnosť nášho centrálného riadenia knižníc komunistickému modelu, ktorý vychádzal z ideologickej funkcie knižníc a nadradenosti tohto princípu, vyúsťujúceho do kontroly odbornej činnosti knižníc, ktorá je v USA plne v rukách odborníkov a nie centrálnej úradnej či metodologickej správy. Zato kontrola efektívneho využívania finančných prostriedkov, najmä na výstavbu, elektronizáciu a technizáciu knižničných služieb podlieha nie jednej, ale mnohostrannej oponentúre a spoločenskej kontrole. Preto považujem za veľmi účelné celoštátne v rámci jednotlivých rezortov, alebo i nadrezortne koordinovať nákup výpočtovej techniky a jej implementáciu cez vybrané a odbornými komisiami schválené projekty automatizácie, zaručujúce nutnú mieru štandardizácie, umožň-

ňujúcu vzájomné prepojenie systémov v národnom i medzinárodnom meradle.

Čo sa týka uplatnenia technologického pokroku, viditeľného v amerických knižniciach, v našich domácich podmienkach, to je len otázka času a finančnej podpory vyspelých západných krajín, ktoré v podstate podporujú informačnú integráciu západnej civilizácie aj v ich vlastnom záujme. Čo by sme však z vlastnej vôle mali hneď aplikovať z amerických skúseností v našich podmienkach, je spôsob organizácie práce v našich knižniciach a spôsob financovania našich knižníc. Ak chápeme decentralizáciu štátnej správy a posilnenie regionálnej samosprávy za významnú črtu demokratizácie nášho štátu, potom musíme celkom logicky a prirodzene očakávať zvýšenie podielu miest a regiónov na financovaní a správe knižníc vo svojej oblasti. Ako už bolo vyššie povedané, v Spojených štátoch pri takom obrovskom počte knižníc a ich pracovníkov neexistuje dodnes jednotné centrum správy knižníc, o financovaní ani nehovoriac! To však neznamená, že by knižnice boli v tejto vyspelej krajine bezprízornou kultúrnou oblasťou. Na plánovaní v tejto oblasti, rozvojových programoch, koordinácii činnosti sa podieľa viacero orgánov na federálnej úrovni a podobne aj na úrovni jednotlivých štátov únie. Vzdelávacia funkcia knižníc je zverená do pôsobnosti Ministerstva vzdelávania USA, ktoré uskutočňuje program federálnej vlády v tejto oblasti prostredníctvom Office of Educational Research and Improvement. Nie sú to len vládne orgány, ktoré sa týmito otázkami zaoberajú. Finančné zdroje štátu a profesionálne záujmy knižníc strážia aj mimovládne nezávislé organizácie, ako sú, napr.: Council on Library Resources/Rada pre knižničné zdroje/, National Science Foundation /Národná vedecká nadácia/, ďalej National Commission on Libraries and Information Sciences /Národná komisia pre knihovníctvo a informačné vedy/, ako aj National Book Committee /Národný literárny výbor združujúci vydavateľov a knihovníkov/. V každom štáte únie pôsobí ešte State Library Agency /Štátna knihovnícka agentúra/, ktorá koordinuje činnosť knižníc v príslušnom štáte a je poradným orgánom vládnych a regionálnych orgánov pre tieto otázky z hľadiska ich financovania a činnosti. Všetky tieto organizácie a orgány sú zárukou toho, že sa v knihovníctve krajiny i jednotlivých štátov nemôže

uplatňovať subjektívizmus, že sú finančné zdroje efektívne využívané a všetky rozvojové programy prechádzajú mnohostrannou oponentúrou, čo sa zatiaľ v plnej miere neprejavuje v štátoch strednej a východnej Európy, vrátane nášho štátu.

Americké knihovníctvo ako celok má aj svoj zákon z roku 1956 - Library Service Act. Na rozdiel od nášho pripravovaného a toľkokrát prerábaného zákona o knižničnej "činnosti", je to vlastne zákon o knižničných službách, čím získava svojim cieľovým zameraním v spoločnosti svoje logické opodstatnenie. Zákomom je tiež zabezpečená a sankcionovaná ochrana fondov knižníc, čo tiež stojí z našej strany za povšimnutie.

Ale hádam najviac možno využiť v našej práci a teda aj v celom procese transformácie knižníc v Slovenskej republike americké skúsenosti v práci vedeckých, regionálnych a mestských knižníc. Ide o účelnú deľbu práce, alebo naopak o účelnú integráciu činnosti /niektoré mestské a zároveň okresné knižnice/. Ďalej treba zdôrazniť možnosti rozšírenia informačných zdrojov najmä v ľudových knižniciach o referenčnú zložku, informácie a informačné zdroje pre miestnu podnikateľskú činnosť, rozšírenie informačných zdrojov o oficiálne publikácie ústredných správnych orgánov nášho štátu, čo v prvom roku samostatnosti nebolo ešte také citelné, ale bude v nasledujúcich rokoch a už dnes je potrebné podchytať všetky textové informácie tohto druhu, najmä z oblasti legislatívy. Veľké možnosti v práci našich okresných knižníc môžu predstavovať genealogické informácie, resp. ich zdroje, čo môže mať aj svoju komerčnú stránku využitia.

Pragmatický prístup amerických knižníc v pomere k potrebám verejnosti sa prejavuje mnohostranne a nie je závislý na dobrozdani nejakého centrálného metodika, ale na konkrétnej potrebe konkrétnych návštevníkov knižnice danej oblasti, či vysokej školy. Pre nás môže poslúžiť ako príklad služba návštevníkom v poskytovaní výpočtovej techniky na prepis, úpravu rukopisov, výpočty, grafické návrhy a pod. A tak mnohí návštevníci a najmä študenti nosia si do knižníc namiesto tradičných písacích potrieb iba diskety, ktoré si aj z knižnice odnášajú, ale obohatené o nové poznatky a výsledky štúdia.

Som si vedomý toho, že obmedzené finančné možnosti mi nedovolili skúmať americké knihovníctvo vo väčšom plošnom rozsahu a v dlhšom časovom rozpätí. Avšak nakoľko mi čas dovoľuje, poznatky, ktoré som získal, dávam k dispozícii aj touto formou, súc si vedomý toho, že mojou profesionálnou i občianskou povinnosťou je zverejniť ich ako skromný príspevok k prestavbe slovenského knihovníctva na demokratických princípoch.

INFORMÁCIE

O čom rokovala Správna rada SAK?

Ťažiskom 7. zasadania Správnej rady Slovenskej asociácie knižníc bola príprava Valného zhromaždenia SAK. Správna rada sa stretla vo Zvolene, 28. marca 1994.

Po kontrole plnenia uznesení zo zasadnutí SR a posledného Valného zhromaždenia sa Správna rada venovala posúdeniu správy o plnení úloh a rozpočtu SAK za rok 1993, návrhu plánu práce a rozpočtu na rok 1994, návrhu uznesení VZ. Materiály boli odsúhlasené. O dohodnutých úpravách v pláne práce a rozpočte na rok 1994 boli i členské knižnice informované na rokovaní valného zhromaždenia.

Správna rada schválila predložený návrh zmien v Stanovách bez pripomienok (príloha zápisnice z VZ SAK).

Ing. Kurák informoval o žiadosti niektorých vedúcich OS o uvoľnenie z funkcie a súčasne zdôvodnil viaceré zmeny v zložení OS. SR SAK schválila za vedúcu OS pre otázky dlhodobého rozvoja slovenských knižníc Mgr. Kundrátovú, PhDr. Oslanca za vedúceho OS pre propagáciu, Mgr. Cikatricisovú za vedúcu OS pre zahraničné styky, zloženie skupiny pre prípravu účasti SAK na Biblioteke 94, prípravnú skupinu pre EAGLE.

Ďalším bodom rokovania bola informácia predsedníčky KRK Ing. Petrášovej o priebehu vykonanej kontroly hospodárenia a oboznámenie so správou kontrolnej a revíznej komisie.

Správna rada sa zaoberala vyhodnotením záverečných materiálov z práce odbornej skupiny pre ekonomické otázky:

- Vplyv colných, daňových a poštových predpisov na činnosť knižníc v SR;
- Problémy vedľajšej hospodárskej činnosti v knižniciach;
- Rozbor vývoja výdavkov na literatúru v členských knižniciach SAK;

- Priestorové problémy členských knižníc.

Materiály z práce OS pre ekonomické otázky uviedol vedúci OS Ing. Müller. SR SAK materiály prijíma s vyslovením poďakovania všetkým členom OS. Niektoré závery už boli podkladom pre písomné žiadosti zaslané nadriadeným orgánom v súvislosti s riešením problematiky colných poplatkov a DPH. Ostatné materiály je možné publikovať v odbornej tlači a súčasne budú podkladovým materiálom pre konferenciu "Slovenské knihovníctvo v čase spoločenských premien a do roku 2000".

Správna rada odporučila autorom jednotlivých materiálov ich dopracovanie do takej podoby, aby mohli byť publikované v Bulletinu SAK a v ďalších odborných časopisoch.

V rámci bodu – rôzne – Ing. Petrášová predložila SR Zásady kontrolnej a revíznej činnosti, ktoré SR bez pripomienok odsúhlasila. Ing. Klíneck pripravil návrh Zásad organizácie zahraničných stykov SAK, ktoré budú predmetom prerokovania na budúcom zasadnutí SR SAK.

(go)

Valné zhromaždenie SAK

4. Valné zhromaždenie Slovenskej asociácie knižníc sa konalo 29. marca 1994 v Okresnej knižnici vo Zvolene s týmto programom: 1. Voľba návrhovej komisie;
2. Činnosť SAK od posledného rokovania Valného zhromaždenia (Nitra, 14.7.1993);
3. Výsledky hospodárenia SAK za rok 1993 a návrh rozpočtu SAK na rok 1994; *
4. Správa kontrolnej a revíznej komisie;
5. Organizačné otázky;
6. Diskusia;
7. Návrh uznesení

Rokovanie otvoril predseda SAK Ing. Kurák. Privítal prítomných a oboznámil ich s programom. Súčasne bola zvolená návrhová komisia v zložení Dr. Čelková a Mgr. Fircáková.

Pán predseda informoval prítomných o činnosti správnej rady od Valného zhromaždenia v Nitre a o výsledkoch hospodárenia SAK za rok 1993. Súčasne uviedol a zdôvodnil návrh plánu práce a rozpočtu na rok 1994.

Ing. Petrášová, predsedníčka KRK SAK, informovala o vykonanej revízii hospodárenia SAK a oboznámila prítomných so správou kontrolnej a revíznej komisie.

O stave členskej základne informovala PhDr. Gondová, súčasne uviedla návrh na doplnenie (upresnenie) Stanov SAK (pozri ďalej úplný text) a upozornila na povinnosť zaplatiť členský príspevok na rok 1994.

V diskusii vystúpilo päť kolegov:

- Ing. Slížová informovala o viacerých personálnych zmenách vo vedení MS a SNK. Upozornila na problémy platenia DPH a dodržiavania Zákona o verejnom obstarávaní, informovala o aktivitách v rámci CASLIN a príprave špeciálneho cenníka ALEPH-u pre slovenské knižnice. Vyjadrila sa i k problematike prípravy Zákona o knižničnej činnosti – problém inšpekcie a sankcií.
- Ing. Stasselová – navrhla, aby SAK prevzala gesciu nad ponukou grantov pre knižnice, ktoré poskytujú dánske knižnice prostredníctvom MK SR, resp. SAIA.
- Dr. Katuščák, predseda SSK pozdravil rokovanie SAK a informoval o ťažiskových podujatiach Spolku. Zameral sa najmä na tie, ktoré je možné pripraviť v spolupráci, navrhol spoločnú návštevu predsedov SAK a SSK u ministra kultúry SR.
- Dr. Balkóciová zdôraznila význam spolupráce SAK a SSK, upozornila na problémy automatizácie v OK, navrhla pripraviť stručnú hodnotiacu správu o stave knižníc v rezorte kultúry a tú predložiť pred návštevou ministra kultúry, odporúčala pripraviť písomné stanovisko k zákonu o verejnom obstarávaní.

- Ing. Kurák poďakoval za diskusné príspevky a na niektoré bezprostredne reagoval – gescia nad grantami prináleží skôr MK SR ako SAK-u; k Zákonom o verejnom obstarávaní je potrebné počkať na uverejnenie novely; uvítal návrh na spoločnú návštevu zástupcov SSK a SAK u ministra kultúry.

Návrh uznesení, ktoré predniesla Dr. Čelková, boli jednohlasne schválené (pozri plné znenie uznesení).

Na záver Valného zhromaždenia Ing. Kurák poďakoval všetkým za aktívnu účasť, osobitne p. riaditeľke Ďurovcovej za milé prijatie a pohostinnosť.

Uznesenie z Valného zhromaždenia

Slovenskej asociácie knižníc, Zvolen, dňa 29. marca 1994

Valné zhromaždenie Slovenskej asociácie knižníc

a) berie na vedomie:

- informáciu predsedu SAK o činnosti správnej rady od Valného zhromaždenia v Nitre, dňa 14.7.1994,

- zmeny vo vedení odborných skupín, o ktorých rozhodla správna rada,

b) schvaľuje:

- činnosť a postup správnej rady v dobe od Valného zhromaždenia v Nitre, dňa 14.7.1994 bez pripomienok;

- výsledky hospodárenia SAK za rok 1993 bez pripomienok;

- plán práce a rozpočet SAK na rok 1994 bez pripomienok;

- nových členov SAK – Ústrednú knižnicu a ŠIS Vysokkej školy dopravy a spojov v Žiline, Univerzitnú knižnicu Trnavskej univerzity, Okresnú knižnicu v Trenčíne, Knižnicu pre mládež mesta Košíc;

- doplnenie, resp. upresnenie Stanov SAK podľa predloženeho návrhu;

- správu revíznej a kontrolnej komisie za r. 1993,

c) ukladá

- vedúcim odborných skupín a ostatných pracovných tímov zabezpečiť činnosť v zmysle schváleného plánu práce SAK na rok 1994

T: priebežne

d) žiada

- členské knižnice zaplatiť členský príspevok v určenej výške

T: II. štvrťrok 1994

e) odporúča

- členským knižniciam intenzívnejšie využívať Bulletin SAK na vzájomnú informovanosť a výmenu skúseností, ako aj širšie využívať prostriedky masovej informácie a propagandy pre zdôraznenie významu knižníc na ústrednej, regionálnej i miestnej úrovni.

O činnosti odbornej skupiny SAK
pre bibliografiu a katalogizáciu

Dr. Miloš Kovačka, CSc.

Odborná skupina pre bibliografiu a katalogizáciu pri Slovenskej asociácii knižníc koncipuje svoju činnosť ako záujmová odborná skupina pre otázky integrácie činnosti knižníc v oblasti výstavby národného katalogizačného a bibliografického systému. V tejto súvislosti sa zameriava na vytvorenie predpokladov preto, aby sa v slovenskom knižničnom prostredí uplatňovali medzinárodné štandardy, ktorých cieľom je zabezpečiť medzinárodnú prepojiteľnosť slovenského knižnično-informačného systému.

V rámci takto koncipovanej orientácie pripravila vo februári 1994 kolokvium, ktorého cieľom bolo pripraviť všeobecnú informovanosť členských knižníc SAK o projekte CASLIN, ako aj o realizačných krokoch, uplatňovaných pri jeho postupnej výstavbe. V tejto súvislosti bola odbornej skupine predložená koncepcia súborného katalógu slovenských knižníc, plán výstavby generálnej bázy slovacikálnych bibliografických údajov (zdrojová báza slovacikálne orientovaných katalógov), plán štandardizácie slovenského knižnično-informačného systému (vydanie odporúčaní ISBD), prerokované boli otázky implementácie UNIMARC-u do slovenského knižničného prostredia (vrátane perspektív školiacich programov v danej oblasti). Prostredníctvom prezentačných programov boli skupine vyložené hlavné princípy a prednosti programovo-informačného systému ALEPH.

To všetko vytvorilo predpoklady preto, aby odborná skupina pre katalogizáciu a bibliografiu mohla na tomto základe v roku 1994 pokročiť ďalej pri koncipovaní a vytváraní základov štandardizačne vyspelého knižničného prostredia, ktoré je nevyhnutným predpokladom vnútornej súdržnosti a medzinárodnej kompatibility knižnično-informačného systému.

V roku 1994 zasadne skupina pre bibliografiu a katalogizáciu ešte dvakrát. V rámci Metodicko-kooperačného seminára AIS SNB (september 1994) prerokuje implementáciu UNIMARC-u, ako aj tvorbu nových slovenských katalogizačných pravidiel, v rámci seminára o Európskej databáze starých tlači (november 1994) prerokuje otázky uplatnenia ISBD pre staré tlače v oblasti katalogizácie tohto druhu dokumentov.

V rámci zasadnutí prerokuje rad aktuálnych úloh katalogizačného a bibliografického jazyka, ako aj využitie dostupných technológií pre automatizované spracovanie a tlač slovacikálnych katalogizačných záznamov na báze národnej, vednoodborovej a regionálnej bibliografie.

ŠKISŠ – 40 ročná jubilatka

PhDr. Anna Javorčíková

V súčasnej neradostnej ekonomickej situácii, ktorá je príznačná najmä pre rezort školstva, zorganizovať oslavy akokoľvek významného jubilea inštitúcie je viac ako odvážne. Kde vziať aspoň minimum finančných prostriedkov? Vďaka sympatickej tvrdohlavosti a mimoriadnej organizačnej aktivite vedenia školy a kolektívu pracovníkov si Škola knihovníckych a informačných štúdií (ŠKISŠ) v dňoch 26. - 27. januára 1994 dôstojne pripomenula 40. výročie svojho vzniku.

Prvý deň osláv prebiehal v škole a jeho hlavnými aktérmi boli žiaci školy. Športové aktivity, súťaže v prednese poézie a prózy v materinskom i cudzom jazyku, prednes vlastnej tvorby, beseda s odborníkmi o výhliadkach na uplatnenie sa v praxi, vyplnili celé dopoludnie a umožnili prezentovať sa väčšine žiakov školy.

Oficiálna časť osláv sa uskutočnila v kine Hviezda, na ktorej sa okrem pracovníkov a žiakov zúčastnili takmer všetci pozvaní hostia. Privítali sme zástupcov Ministerstva školstva a vedy SR a ďalších ústredných a školských orgánov, Matice slovenskej, Spolku slovenských knihovníkov, knižníc, Múzea školstva a pedagogiky na Slovensku a ďalších inštitúcií.

Po analytickom príspevku riaditeľa dr. T. Trgiňu o vývoji, súčasnosti a perspektívach školy odzneli pozdravy hostí k jubileu ŠKISŠ. Osobitne si ceníme najmä tie, ktoré neodznali len ústne, ale škola si ich môže uchovať formou pozdravných listov či pamätných medailí.

Dr. A. Faklová z Ministerstva kultúry SR, bývalá absolventka školy, prečítala pozdravný list ministra kultúry Dušana Šlobodníka. Pamätnú medailu Matice slovenskej, ako aj osobný pozdrav riaditeľa Slovenskej národnej knižnice dr. M. Bielika, absolventa školy, odovzdala dr. V. Kalinová. Potešila nás aj Medaila Univerzitetnej knižnice, ktorú osobne odovzdal jej riaditeľ dr. E. Vontorčík. Ceníme si uznanie zástupcu Ministerstva školstva a vedy SR, vy-

slovené dr. V. Buzgovičom, ako aj Školskej správy Bratislava VI, prednesené a vyjadrené pozdravným listom riaditeľky ing. K. Mészárošovej. Milou pozornosťou bol aj vzácny knižný dar, ktorý škole odovzdal jej dlhoročný priateľ a spolupracovník a v súčasnosti riaditeľ Spolku sv. Vojtecha dr. Š. Hanakovič. S radosťou a uspokojením sme prijali aj pozdravné slová od vedúceho Katedry knihovníctva a vedeckých informácií FF UK doc. Kimličku, dr. M. Veľasovej, riaditeľky Mestskej knižnice v Bratislave a dr. J. Kubu, absolventa školy a terajšieho riaditeľa Národného osvetového centra. Škola bola ocenená aj Križkovou medailou a pozdravným listom riaditeľa Odboru archívnictva a spisovej služby Ministerstva vnútra SR dr. P. Kartousa.

Oficiálnu časť osláv vystriedala zábavná časť, ktorú naplnili žiaci školy. Bol to takmer dvojhodinový prúd úsmevných i vážnych príspevkov "zo študentskej kuchyne". Príjemná pohoda a dobrá nálada vyvrcholila v závere programu, kedy spolu s účinkujúcimi spievali akúsi aktuálnu "hymnu" školy takmer všetci prítomní.

Záver osláv tvorilo priateľské posedenie súčasných i bývalých pracovníkov školy. Rozišli sme sa so želaním, aby sme sa o desať rokov opäť stretli a v rovnej pohode oslávili 50-ročnicu školy.

Jediná stredná odborná škola na Slovensku, zameraná na prípravu knižničných a informačných pracovníkov, si teda pripomenula 40 rokov svojho jestvovania. Oslavami, vydaním Pamätnice (za výrobnú cenu 65 Sk je v škole k dispozícii pre absolventov a ostatných záujemcov), ďalšími podujatiami pre žiakov, ale najmä každodennou pedagogickou prácou. Jej nové zameranie a kvalita nadobúdajú v zmenených podmienkach knižničnej a informačnej sústavy nový význam. Na bohatú históriu nadväzuje nové smerovanie školy, ktorá hľadá a veríme, že aj nájde a uplatní modernú prípravu odborníkov pre knižnice a ostatné informačné pracoviská v Slovenskej republike.

Predstavujeme

Informačné a dokumentačné stredisko o Rade Európy

Koncom minulého roka vzniklo v Bratislave nové knižnično-informačné pracovisko: Academia Instropolitana otvorila v zrenovovaných prepožičaných priestoroch Univerzitetnej knižnice na Klariskej ul. č. 5 Informačné a dokumentačné stredisko o Rade Európy.

Prvoradou úlohou tohto nového pracoviska je – oboznamovať širokú verejnosť s aktivitami Rady Európy, poskytovať služby členom parlamentu, vlády, pracovníkom ministerstiev, mimovládnych organizácií, nadácií, predstaviteľom miestnej i regionálnej správy, výskumným pracovníkom, zástupcom politických strán, vysokoškolským pedagógom a študentom i všetkým tým, čo sa zaujímajú o demokratický vývoj Európy. Stredisko bude organizovať školenia, prednášky i semináre o Rade Európy, vydávať v slovenčine niektoré vybrané dokumenty, letáky, propagačné materiály a pod. Hneď v prvých mesiacoch činnosti strediska sa mohli záujemci zoznámiť s rôznymi propagačnými letákmi ako napr. o miestnych a regionálnych správach v Európe, cestách k demokracii a pod., alebo s aktuálnou príručkou Krátky sprievodca Európskym dohovorom o ľudských právach.

Okrem toho buduje knižnicu, v ktorej možno prezenčne študovať materiály Rady Európy v dvoch oficiálnych jazykoch – francúzštine a angličtine (pondelok – piatok od 9,30 – 15,30 hod.). Na požiadanie v knižnici vyhotovujú i kópie a prípadne chýbajúci titul objednavajú v Štrasburgu. Základný fond cca 2 000 titulov tvorili všetky konvencie Rady Európy, vysvetľujúce správy a doplnky k nim, odporúčania debaty Parlamentného zhromaždenia a niektoré vybrané periodiká, ako aj priebežné informácie o jednotlivých súdnych prípadoch registrovaných Európskym súdom ľudských práv. Tento súbor dokumentov sa postupne dopĺňa novými titulmi. Všetky materiály sú v knižnici roztriedené do 13-tich skupín, ktoré používa Ústredná knižnica Rady Európy v Štrasburgu:

- bibliografia a všeobecné informácie
- konvencie
- protokoly a uznesenia
- politické a inštitucionálne záležitosti a demokracia
- ľudské práva
- tlač, rozhlas a televízia
- zdravotníctvo
- životné prostredie
- miestna demokracia a oblasti
- právna spolupráca.

Perspektívne počíta knižnica s prepojením na databázy Rady Európy.

Adresa pre záujemcov:

Informačné a dokumentačné stredisko o Rade Európy,

Klariská č. 5,

Bratislava

Tel. 07/335752, fax 07/335672.

L. Č.

Viete, že ...

v Slovenskej technickej knižnici – Centre vedecko-technických informácií Slovenskej republiky /SITK-CVTI SR) *existuje Európske dokumentačné a informačné stredisko (EDIS)*, ktorého úlohou je získavať, spracovávať a sprístupňovať dokumenty a informácie z oblasti európskych integrácií? V rámci EDIS-u pôsobia dve významné zložky: *Európske referenčné centrum*, kto-

rého štatút udelila SITK-CVTI SR Komisia ES a Národná informačná kancelária SR pre iniciatívu EUREKA.

Fond EDIS-u obsahuje periodické a neperiodické publikácie z nasledovných oblastí: *inštitúcie ES, veda a výskum, legislatíva, hospodárska politika, priemysel, finančníctvo, dane a clá, energetika, doprava, poľnohospodárstvo, vnútorný a spoločný trh, medzinárodná spolupráca, sociálna politika, životné prostredie, informačné technológie a systémy, komunikačné systémy, medicína, vzdelávanie, kultúra a šport, štatistika.*

EDIS poskytuje prezenčné štúdium fondu s možnosťou vyhotovenia kópií materiálov a ich prekladov, rešerši z fondu a odborné konzultácie. Vydáva vlastné informácie o prebiehajúcich podujatiach, programoch a aktivitách realizovaných v rámci európskej integrácie. Informuje o niektorých zaujímavých publikáciách fondu a uvádza pravidelný prehľad jeho prírastkov.

V rámci poverenia SITK-CVTI SR plniť úlohy Národnej informačnej kancelárie SR pre iniciatívu EUREKA, EDIS zabezpečuje informovanosť odbornej verejnosti o projektoch tejto iniciatívy. EUREKA sa zameriava na oblasť priemyselného výskumu a vývoja a pokrýva nasledovné tematické oblasti: *biotechnológie a technológie v zdravotníctve, telekomunikácie, technológie v energetike, informačné technológie, technológie v oblasti ochrany životného prostredia, lasery, nové materiály, robotizácia a automatizácia výroby, technológie v doprave.* Záujemcom na požiadanie EDIS prieběžne zasiela (pošta; e-mail) základné informácie o nových projektoch v niektorej z vyššie uvedených oblastí. Okrem toho v prípade záujmu poskytuje aj úplné popisy projektov a kópie dokumentov a materiálov EUREKA.

EDIS sprostredkuje vyhotovenie dialógových rešerši z bázy dát projektov EUREKA, z ďalších zahraničných báz dát, ktoré korešpondujú s jeho vecnou orientáciou, ako aj z báz dát uložených na diskoch CD-ROM (JUSTIS/Celex, EC Infodisk).

Konkrétne informácie a služby žiadajte na adrese:

Slovenská technická knižnica – CVTI SR

Nám. Slobody 19

812 23 **Bratislava**

tel.: 396234 - Mgr. M. Izakovičová (sprístupňovanie fondu,
EUREKA)

tel.: 396249, tel./fax: 364497 - Ing. A. Ďurišová

Mgr. M. Beniaková

(rešeršné služby)

tel.: 235525 - PhDr. M. Harachová (informačné periodikum)

(MH)

PROFILY

Životné jubileum Mgr. Evy Kundrátovej, riaditeľky Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach

V. Achbergerová

Mgr. Eva Kundrátová, rod. Fašiangová oslávila 23. januára svoje významné polookrúhle životné jubileum.

Po absolvovaní gymnázia v roku 1956 začala pracovať v Slovenskej technickej knižnici (vtedy Ústrednej technickej knižnici) v Bratislave. Prvé kontakty s čitateľom a skúsenosti získavala v požičovni, "pri okienku". Prihlásila sa a bola prijatá na diaľkové štúdium knihovedy na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Štúdium úspešne ukončila v roku 1962.

Uplatnenie jubilantky v knižnici počas jej štúdia bolo široké. Požičovňu vystriedalo oddelenie katalogizácie a neskôr jednou zo zakladateľov metodického oddelenia knižnice. Ako metodička začala robiť prieskumy využívania technickej literatúry v knižniciach. Podieľala sa na prieskumoch uplatňovania dvoch kľúčových právnych predpisov v praxi – Zákona č. 53/1959 o jednotnej sústave knižníc a vládneho uznesenia č. 606/1959 o organizácii a riadení technických a ekonomických informácií.

V tom čase bola aj členkou sekcie technických knižníc pri Slovenskej knižničnej rade, neskôr jej tajomníčkou. Mnohé úlohy, ktoré jej prišlo plniť svojím zameraním a dosahom, siahali za rámec knižnice. Nielen charakter úloh, ale aj spôsob a úroveň, ako sa ich zhostila a samozrejme jej osobný vklad, boli veľkým prínosom.

V roku ukončenia vysokoškolského štúdia sa z rodinných dôvodov presťahovala do Košíc, kde začala pôsobiť ako konzultantka v Štátnej vedeckej knižnici, neskôr ako vedúca oddelenia služieb. V apríli 1969 prešla na úsek riadenia knižníc v štátnej správe a osobne sa zapájala do riešenia otázok súvisiacich s koncepciou rozvoja knižníc na území Košíc.

V roku 1968 bola členkou prípravného výboru pre založenie Slovenského zväzu knihovníkov a stala sa tak i zakladajúcou členkou terajšieho Spolku slovenských knihovníkov.

V roku 1975 sa vrátila späť do Štátnej vedeckej knižnice do oddelenia katalogizácie ako klasifikátorka. Jej odborné záujmy a angažovanosť sa sústredili na problematiku spracovávanía literatúry a budovanie katalógov. Ako členka komisie pre katalogizáciu pri Matici slovenskej sa podieľala na riešení výskumných úloh z uvedenej oblasti. Treba spomenúť aj jej niekoľkoročné pôsobenie na Strednej knihovníckej škole v rámci konzultačného strediska v Košiciach.

Vo februári 1990 sa stala riaditeľkou Štátnej vedeckej knižnice a tu pôsobí dodnes. S novou funkciou preberá na seba zodpovednosť nielen za činnosť knižnice, ale snaží sa aj o rozvíjanie spolupráce a koordináciu aktivít knižníc na území Košíc. Svoje teoretické a bohaté praktické skúsenosti uplatňuje v praxi, pričom najväčšiu pozornosť venuje otázkam práce s používateľmi a službám knižnice.

Za jej pôsobenia dosiahla knižnica dobré výsledky, uskutočnila veľa významných akcií, získala i priestory na rozšírenie činnosti a služieb knižnice. Treba spomenúť aj zriadenie študovne nemeckej literatúry Goetheho inštitútu, propagáciou osobností formou výstav, získanie priestorov pre depozitný sklad, zriadenie Študijnej knižnice košických tlačí s ich stálou expozíciou a pod. Nesporné sú úspechy v automatizácii knižnično-informačných činností. Náročnou úlohou bolo preniesť celý výpožičný systém zo starej výpočtovej techniky na osobné počítače. V súčasnosti prebieha experimentálna prevádzka automatizovaného systému dopĺňovania fondov a spracovania kníh.

Pôsobenie Evy Kunderátovej má široký rozmer: aktívne vystupuje na rôznych odborných fórach, vyvíja lektorskú a posudkovú činnosť, publikačnú činnosť a podieľa sa na aktivitách Slovenskej asociácie knižníc.

Do ďalších rokov želáme jubilantke pevné zdravie, úspechy a spokojnosť v práci i v súkromnom živote.

SLOVENSKÁ ASOCIÁCIA KNIŽNÍC
BULLETIN

vydavateľ: Slovenská asociácia knižníc
Sekretariát: Gondova 2, 818 01 Bratislava

Predseda: Ing. Ján Kurák

Podpredseda: PhDr. Emil Vontorčík

Hlavný redaktor: Ing. Jozef Hajdušek

Redakčná rada: PhDr. Ľudmila Čelková, PhDr. Marta Čomajová,
Mgr. Oľga Kaliská, PhDr. Darina Krausová,
Mgr. Eva Kundrátová, PhDr. Ladislav Oslanec,
Ing. Anastázia Zajacová

Miesto a rok vydania: Bratislava 1994

Náklad: 150 výtlačkov

Tlač: Univerzitná knižnica v Bratislave

Periodicita: štvrťročná

Pre internú potrebu SAK